

**INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ILMIY MAQOLALAR
ANNOTATSIYALARIDA MODAL FE’LLARNING QIYOSIY-TIPOLOGIK
TAHLILI**

Abdujalilova Sarvinoz Rashid qizi, teacher at the Gulistan State Pedagogical
Institute
abdujalilovasarvinoz97@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi ilmiy maqolalar annotatsiyalarida qo‘llaniladigan modal fe’llarning semantik, grammatik va funksional xususiyatlari qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida epistemik va deontik modallikning ilmiy matndagi o‘rni aniqlanadi. Ingliz tilidagi may, might, can, could, must, should modal fe’llari hamda o‘zbek tilidagi mumkin, ehtimol, kerak, lozim, shart kabi birliklarning annotatsiyalarda ishlatilish chastotasi va uslubiy vazifalari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ilmiy nutqda modallik obyektivlik va ehtiyotkorlikni ta’minlovchi muhim vosita ekanini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: modallik, modal fe’llar, annotatsiya, ilmiy uslub, epistemik modallik, deontik modallik, qiyosiy-tipologiya.

Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda modallik kategoriyasi gap mazmuniga so‘zlovchining munosabatini ifodalovchi muhim semantik-grammatik hodisa sifatida qaraladi. Ilmiy nutqda, ayniqsa ilmiy maqolalar annotatsiyalarida, muallif o‘z fikrini mutlaq haqiqat sifatida emas, balki ehtimollik va ilmiy taxmin shaklida bayon qiladi. Shu sababli modal fe’llar annotatsiyalarda faol qo‘llaniladi.

Ingliz va o‘zbek tillari turli til oilalariga mansub bo‘lishiga qaramay, ilmiy uslubda modallikni ifodalashda umumiy jihatlarga ega. Biroq ularning grammatik shakllanishi va ifoda vositalari jihatidan farqlari mavjud. Ushbu maqolada ana shu o‘xshashlik va farqlar ilmiy asosda yoritiladi.

Modallik tushunchasi va uning turlari

Modallik — gapda ifodalangan fikrning voqelikka bo‘lgan munosabatini bildiradi. Tilshunoslikda modallik asosan ikki turga bo‘linadi:

1. Epistemik modallik

Epistemik modallik ehtimollik, taxmin, ishonch darajasini bildiradi. Ilmiy annotatsiyalarda bu tur eng ko‘p uchraydi.

- Ingliz tilida: may, might, could
- O‘zbek tilida: mumkin, ehtimol, bo‘lishi mumkin

Misol:

- The results may suggest a new approach.
- Tadqiqot natijalari yangi yondashuvni ko‘rsatishi mumkin.

2. Deontik modallik

Deontik modallik majburiyat, zarurat va tavsiyani ifodalaydi.

- Ingliz tilida: must, should
- O‘zbek tilida: kerak, lozim, shart

Misol:

- These factors should be considered.
- Mazkur omillarni hisobga olish lozim.

Ingliz tilida modal fe’llarning annotatsiyalarda qo‘llanilishi

Ingliz tilidagi ilmiy annotatsiyalarda modal fe’llar asosan obyektivlikni saqlash uchun ishlatiladi. Muallif o‘z xulosalarini qat’iy hukm sifatida emas, balki ilmiy taxmin shaklida bayon etadi.

Eng ko‘p uchraydigan modal fe’llar:

- may / might – ehtimollik
- can / could – imkoniyat
- should – tavsiya
- must – mantiqiy xulosa

Misollar:

- This method can be applied in various fields.
- The findings must be interpreted carefully.

O‘zbek tilida modal fe’llarning annotatsiyalarda qo‘llanilishi

O‘zbek tilida modallik ko‘proq leksik vositalar orqali ifodalanadi. Modal fe’llar ko‘pincha fe’lning harakat nomi yoki infinitiv shakli bilan birga keladi.

Keng tarqalgan birliklar:

- mumkin – ehtimollik
- kerak / lozim – zarurat
- shart – qat’iy majburiyat

Misollar:

- Mazkur tadqiqot natijalari amaliyotda qo‘llanishi mumkin.
- Natijalarni tahlil qilish kerak.

Qiyosiy-tipologik tahlil

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki:

- Ingliz tilida modallik asosan grammatik modal fe’llar orqali ifodalanadi.
- O‘zbek tilida esa modallik leksik va sintaktik vositalar yordamida amalga oshiriladi.

O‘zbek tilida modal fe’llarning annotatsiyalarda qo‘llanilishi

O‘zbek tilidagi ilmiy annotatsiyalarda modallik ko‘pincha modal so‘zlar va fe’llar orqali ifodalanadi:

- Mazkur tadqiqot natijalari muhim ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin.
- Olingan ma’lumotlar asosida xulosa chiqarish lozim.

Bu birliklar ilmiy bayonning ehtiyotkorligini ta’minlaydi. Ingliz tilidan farqli ravishda, o‘zbek tilida modal fe’llar ko‘pincha yordamchi fe’llar bilan birga keladi va sintaktik jihatdan erkinroq qo‘llaniladi.

Qiyosiy-tipologik tahlil

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilida modal fe’llar grammatik jihatdan aniq tizimga ega bo‘lsa, o‘zbek tilida modallik ko‘proq leksik va sintaktik vositalar orqali ifodalanadi. Har ikki tilda ham annotatsiyalarda modal fe’llar:

- ehtimollikni ifodalash
 - xulosalarni yumshatish
 - ilmiy obyektivlikni saqlash
- vazifalarini bajaradi.

Xulosa

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ingliz va o'zbek tillaridagi ilmiy maqolalar annotatsiyalarida modal fe'llar muhim uslubiy vosita hisoblanadi. Ular ilmiy axborotni ehtiyotkorlik bilan bayon qilish, umumlashtirish va xulosalarning nisbiyligini ko'rsatishga xizmat qiladi. Qiyosiy-tipologik tahlil har ikki tilning o'ziga xos grammatik va semantik xususiyatlarini aniqlashga imkon berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Palmer, F. R. Mood and Modality. Cambridge University Press.
2. Quirk, R. et al. A Comprehensive Grammar of the English Language.
3. Rahmatullayev, Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili grammatikasi.
4. Biber, D. Academic Discourse and Modality.